

УДК 378.04:658.8-051

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ТОВАРОЗНАВЦІВ-ЕКСПЕРТІВ

Діденко Є.П., аспірант кафедри
хімії та методики викладання хімії

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

У статті розглянуто проблему формування дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів. Проаналізовано науково-методичну літературу з досліджуваної проблеми, визначено й обґрунтовано педагогічні умови реалізації технології формування дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів.

Ключові слова: дослідницька компетентність, майбутні товарознавці-експерти, педагогічні умови.

В статье рассмотрена проблема формирования исследовательской компетентности будущих товароведов-экспертов. Проанализирована научно-методическая литература по исследуемой проблеме, определены и обоснованы педагогические условия реализации технологии формирования исследовательской компетентности будущих товароведов-экспертов.

Ключевые слова: исследовательская компетентность, будущие товароведы-эксперты, педагогические условия.

Didenko Ye.P. PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR ENSURING OF TECHNOLOGY FOR FORMATION OF THE RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE COMMODITY EXPERTS

The article deals with the problem of forming the research competence of future commodity experts. The scientific-methodical literature on the problem under study is analyzed, pedagogical conditions of the implementation of the technology of forming the research competence of future commodity experts

Key words: research competence, future commodity-experts.

Постановка проблеми. Процес модернізації вищої професійної освіти України спрямований на формування конкурентоспроможного, компетентного фахівця, який володіє повним комплексом необхідних професійних знань, умінь і навичок, здатного знаходити нестандартні варіанти вирішення професійних завдань і розвиватися в умовах сучасного інформаційного суспільства. Актуальність застосування інноваційних педагогічних технологій у ході професійної підготовки майбутніх товарознавців-експертів зумовлена становленням нових парадигм вищої освіти України.

Дослідження процесу формування дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів передбачає визначення й обґрунтування педагогічних умов забезпечення технології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Функціонування та розвиток будь-якої системи, в т. ч. і системи професійної підготовки майбутніх фахівців, можливий за умови дотримання певних умов. Перш, ніж приступити до визначення необхідних педагогічних умов, з'ясуємо суть поняття «умова» та «педагогічна умова». У довідковій літературі досліджуваний термін визначають як:

– «особливості» реальності, за яких відбуваються певні зміни [14];

– вимога, яка висувається до когось чи чогось [3];

– усна чи письмова домовленість про щось; визначені правила життєдіяльності [13].

У педагогічній науці застосовується поняття «педагогічні умови», яке науковці інтерпретують по-різному. Так, «педагогічні умови» визначають як:

– обставини, що впливають на цілісність і продуктивність педагогічного процесу й опосередковуються активністю його учасників [10];

– нормативні положення, спрямовані на зміни в педагогічному процесі задля отримання нового бачення педагогічної дійсності та знання про неї [5];

– сукупність зовнішніх і внутрішніх впливів, спрямованих на фізичний, психоемоційний стан особистості, її навчання, виховання та загальний розвиток [12];

– сукупність можливостей, що можуть застосовуватися для розв'язання поставлених педагогічних завдань (зміст, форми, методи та ін.), на розв'язання методів педагогічного впливу [7] та ін.

У процесі визначення необхідних педагогічних умов для реалізації технології формування дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів ми спиратимемося на думку І.В. Седової [11], яка

наголошує на тому, що педагогічні умови мають відповідати таким аспектам:

– відповідати змісту процесу навчання та специфіці майбутньої професійної діяльності;

– враховувати сукупність необхідних для успішного вирішення поставлених завдань, форм організації освітнього процесу, методів педагогічного впливу, матеріально-технічного забезпечення тощо;

– враховувати зовнішні (соціальні, економічні, культурні) і внутрішні умови (здібності, активність, мотивація, самооцінка тощо) та включати мотиваційний, організаційний, змістовий і контрольний аспекти.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування педагогічних умов забезпечення технології формування дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті нашого дослідження під педагогічними умовами забезпечення технології формування дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів ми розумітимемо такі специфічні особливості організації навчального процесу, що забезпечують можливість формування у майбутніх товарознавців-експертів дослідницької компетентності.

Визначаючи необхідні педагогічні умови реалізації технології формування дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів у повному обсязі, ми усвідомлювали та враховували неможливість вирішення досліджуваної проблеми шляхом реалізації якоїсь однієї умови. Для виокремлення дієвих педагогічних умов забезпечення технології були враховані: а) актуальна освітня національна політика; б) суспільні вимоги до сучасного товарознавця-експерта; в) сутність і специфічні особливості формування дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів; г) результати опитування стейкхолдерів стосовно наявності професійно вагомих якостей майбутнього товарознавця-експерта.

Вагомим доповненням до процесу визначення педагогічних умов реалізації технології стало опитування викладачів і студентів. В опитуванні взяли участь 160 студентів спеціальності «Товарознавство та експертиза в митній справі», що здобувають освіту за рівнем підготовки бакалавр і магістр, і 45 викладачів, залучених до процесу фахової підготовки майбутніх товарознавців-експертів. Аналіз результатів опитування свідчить, що якісне оволодіння майбутніми товарознавцями-експертами

комплексом необхідних фахових компетентностей пов'язують із систематичним залученням студентів до здійснення різнопланової дослідницької діяльності, яка сприятиме формуванню й удосконаленню у них якостей дослідника і дослідницької компетентності водночас. Однак недооціненою залишається самостійна робота майбутніх товарознавців-експертів над індивідуальними дослідницькими проектами, важливість участі в роботі проблемних груп, наукових організацій, конференцій і конкурсів студентських наукових робіт. Також слід зазначити, що навчально-дослідницька діяльність, яка слугує підґрунтям подальшої науково-дослідницької діяльності майбутніх фахівців, здійснюється безсистемно та має стихійний характер, що знижує її ефективність.

Серед недоліків навчального процесу, пов'язаних із формуванням у майбутніх товарознавців-експертів дослідницької компетентності, визначено наявність низького рівня мотивації до дослідницької діяльності чи повна її відсутність, безсистемне залучення студентів до участі в дослідницьких проектах і відсутність інтеграції з потенційними роботодавцями.

Ураховуючи результати дослідження, маємо змогу стверджувати, що підвищення інтересу майбутніх фахівців у галузі товарознавства до обраної професії та виконання різнопланової дослідницької діяльності, оптимізація процесу формування дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів залежить від забезпечення таких педагогічних умов:

1) формування у майбутніх товарознавців-експертів мотивації до дослідницької діяльності;

2) поетапне залучення майбутніх товарознавців-експертів до виконання дослідницької діяльності;

3) створення у ВНЗ економічного профілю відкритого освітнього середовища, що враховує специфіку професійної діяльності майбутніх товарознавців-експертів і сприяє їх професійному зростанню.

Вважаємо за доцільне більш детально розглянути кожну з перелічених педагогічних умов, що перебувають у нерозривній єдності та належать до єдиної системи, метою якої є формування дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів.

1). Формування у майбутніх товарознавців-експертів мотивації до дослідницької діяльності.

Наявність мотивації студентів до дослідницької діяльності виконує основоположну роль у процесі формування дослідницької

компетентності майбутніх товарознавців-експертів. Мотивацію визначають як комплекс зовнішніх чи внутрішніх умов, які впливають на активність і спрямованість студента [15]. Умовою початку будь-якої діяльності є мотив, тому ми вважаємо за необхідне мотивувати студентів до дослідницької діяльності, що сприятиме формуванню необхідних професійних умінь і навичок, розвитку творчого потенціалу й особистісному зростанню майбутнього товарознавця-експерта.

Студентський вік є складним періодом індивідуального становлення особистості, визначення свого «Я» у соціумі. Зміни, що відбуваються в цей період, охоплюють більшість психічних сфер особистості (пізнавальну, мотиваційну, емоційну та ін.) і проявляються в нових інтересах, потребах та індивідуальних нахилах. Серед юнацьких психологічних новоутворень науковці виокремлюють розвиток індивідуального стилю розумової діяльності, образної пам'яті, індивідуального логічного мислення й інтересу до науково-дослідницького пошуку [2].

У ході фахової підготовки мотивація студентів досить багатозначна за змістом і формами. Так, студенти можуть показувати абсолютно різні результати навчальної діяльності, залежно від бажання отримати професію (професійна мотивація), здобути нові знання й отримати від цього задоволення (пізнавальні мотиви), прагнення зайняти певну соціальну позицію й отримати схвалення оточуючих (соціальні мотиви), особисте становлення в престижній професії (мотиви особистої престижності) та ін. [8].

Становлення майбутнього товарознавця-експерта як висококваліфікованого та компетентного фахівця стає можливим лише за умови сформованого мотиваційно-ціннісного ставлення до обраного напрямку професійної діяльності та свого професійного зростання. Тому основною проблемою професійної освіти є перехід від навчальної діяльності студентів до професійної з притаманними їй особливостями, оскільки майбутня професійна діяльність товарознавців-експертів нерозривно пов'язана з дослідницьким процесом, необхідною складовою частиною їх професійної підготовки є формування саме дослідницької компетентності, що стає можливим за умови активного залучення студентів до різнопланової дослідницької роботи.

На нашу думку, високий рівень мотивації майбутніх фахівців до наукової діяльності напряму залежить як від особистих якостей, так і від соціальної активності сту-

дентів. Тому обов'язковою умовою формування стійкого інтересу до пізнавальної та дослідницької діяльності є всесторонній гармонійний розвиток особистості, уміння працювати в команді, налагоджувати комунікації в колективі, уміння творчо підходити до вирішення поставлених задач.

Сформованість мотиваційно-ціннісної сфери особистості залежить від рівня активності пізнавальної діяльності майбутнього фахівця у ході оволодіння фахом. Серед пріоритетних напрямів організації процесу формування дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів є: активізація пізнавальної діяльності шляхом ознайомлення студентів з особливостями професії товарознавця-експерта; практична орієнтація студентів – використання на заняттях завдань дослідницького характеру, розв'язання яких вимагає наявності навичок логічного мислення та використання таких методів дослідження, як аналіз, синтез і узагальнення.

Отже, постійна робота над стимулюванням і підтриманням належного рівня мотивації студентів до дослідницької діяльності є запорукою здобуття якісної професійної освіти та формування дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів. Формування позитивної стійкої мотивації з використанням продуктивних стимулів сприяє реалізації творчого потенціалу майбутніх фахівців, самостійності й індивідуальності у ході навчання та у майбутній професійній діяльності.

2). Поетапне залучення майбутніх товарознавців-експертів до виконання дослідницької діяльності.

Підготовка майбутніх товарознавців-експертів до здійснення науково-дослідницької діяльності є обов'язковою складовою частиною якісної професійної підготовки. Поетапне залучення майбутніх товарознавців-експертів до науково-дослідницької діяльності сприятиме реалізації запропонованих принципів і формуванню та поступовому удосконаленню досліджуваної характеристики.

На думку З.І. Калмикової, процес формування нових умінь, контроль за їх відпрацюванням і підтриманням на належному рівні супроводжується застосуванням завдань евристичного й алгоритмічного характеру. Науковець наголошує на тому, що поетапне формування розумових дій продукує необхідний запас знань, які можуть слугувати базою для визначення оптимальних способів вирішення навчальних завдань [4].

Окрім того, І.Я. Лернер зазначив, «що тільки створивши певний фонд стереотипних умінь, можна перейти до організації

творчої діяльності, у ході якої ті, хто навчається, творчо застосують і видозмінять прищеплені їм стереотипи діяльностей, а також навчаються шукати і створювати нові способи діяльності» [6, с. 99].

З метою формування у майбутніх товарознавців-експертів дослідницької компетентності вважаємо за доцільне застосувати у ході навчального процесу такі завдання, розв'язання яких вимагає застосування певного алгоритму їх вирішення. Студенти виконують саме ті дії, що зумовлюють формування необхідних умінь і навичок. Виконання майбутніми товарознавцями-експертами завдань, що вимагають застосування алгоритму розв'язання й усвідомлення його важливості, готує майбутніх товарознавців-експертів до виконання нестандартних завдань.

У рамках нашого дослідження вважаємо доцільним залучення майбутніх товарознавців-експертів до виконання дослідницьких робіт, що вимагає дотримання певних етапів: вибір об'єкта дослідження; висунення гіпотези, завдань, підбір оптимальних методів дослідження; створення сприятливих умов і безпосереднє проведення дослідження; підтвердження чи спростування гіпотези; обґрунтування висновків дослідження. Кожен студент, спираючись на власні інтереси, обирає об'єкт дослідження, розробляє індивідуальну стратегію та, застосовуючи необхідні методи, проводить дослідження, після чого представляє на загаль отримані результати. Дослідження студент виконує самостійно, застосовуючи запропонований вище алгоритм. Таким чином, виконання алгоритмічних дій у ході виконання індивідуальної дослідницької роботи сприяє формуванню у студентів умінь успішного розв'язання нестандартних завдань і переходу майбутніх товарознавців-експертів від пасивного до активного способу діяльності.

3). Створення у ВНЗ економічного профілю відкритого освітнього середовища, що враховує специфіку професійної діяльності майбутніх товарознавців-експертів і сприяє їх професійному зростанню, дозволяє будувати індивідуальну освітню траєкторію кожного студента та враховує специфіку професійної діяльності майбутнього товарознавця-експерта.

Нам імponує думка А.В. Петухової, яка освітнє середовище навчального закладу розглядає як цілісність, що утворюється внаслідок групування освітніх середовищ усіх учасників освітнього процесу та як результат взаємодії суб'єктів навчання з навколишнім світом конкретних просторово-часових умовах навчального закладу [9, с. 21].

На забезпечення процесу функціонування науково-освітнього професійного середовища впливає чимало чинників: кадрові ресурси, стан матеріально-технічного забезпечення, наявність методичного забезпечення навчального процесу.

О.І. Артюхіна до основних функцій освітнього середовища відносить:

– інтегративну – сприяє формуванню у студентів якостей, на здобуття яких спрямований освітній процес певного закладу вищої освіти;

– адаптивна – сприяє повноцінному входженню суб'єкта в освітній процес, засвоєнню норм і моральних цінностей освітнього середовища;

– соціокультурна – забезпечує передачу соціальних і культурних цінностей нащадкам від старших поколінь;

– професійно-особистісного розвитку і саморозвитку індивіда [1].

Центральною фігурою відкритого освітнього середовища є студент як особистість, як суб'єкт майбутньої професійної діяльності. Викладач визначає форми, методи та засоби формування дослідницької компетентності майбутнього товарознавця-експерта, спрямовує, коригує і контролює освітній процес.

Таким чином, забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії кожного майбутнього товарознавця-експерта, формування у нього активної життєвої і професійної позиції, мотиваційно-ціннісного ставлення до обраного фаху стає можливим за умови створення у закладі вищої освіти економічного профілю відкритого освітнього середовища з використанням сучасних інформаційних технологій та освітніх ресурсів

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, педагогічні умови ми розуміємо як специфічні особливості організації навчального процесу, що забезпечують можливість формування у майбутніх товарознавців-експертів дослідницької компетентності. Педагогічними умовами забезпечення технології формування дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів визначено:

– формування у майбутніх товарознавців-експертів мотивації до дослідницької діяльності;

– поетапне залучення майбутніх товарознавців-експертів до виконання дослідницької діяльності;

– створення у закладах вищої освіти економічного профілю відкритого освітнього середовища, що враховує специфіку професійної діяльності майбутніх товарознавців-експертів і сприяє їх професійному зростанню.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Артюхина А.И. Образовательная среда высшего учебного заведения как педагогический феномен: монография. Волгоград: ВолГМУ, 2006. 237 с.
2. Скрипченко О.В., Волинська Л.В., Огороднійчук З.В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. К.: Просвіта, 2001. 416 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне: Волинські береги, 2011. 552 с.
4. Калмыкова З.И. Продуктивное мышление как основа обучаемости. М.: Педагогика, 1981. С. 176–183.
5. Кочетов А.И. Педагогическое исследование. М.: Просвещение, 1998. 72с.
6. Лернер И.Я. Развитие мышления учащихся в процессе обучения истории. М.: Просвещение, 1982. 191 с.
7. Тура Ю.О. Науково-дослідна робота в закладах освіти: метод. посіб. Тернопіль: АСТОН, 2001. 140с.
8. Образцов П. URL: <http://www.pavelobraztsov.narod.ru/referats2.htm>
9. Петухова А.В., Холина Л.И. Создание профессионально ориентированной образовательной среды в техническом вузе (на примере инженерно-графической подготовки). Новосибирск: Изд-во СГУПС, 2013. 175 с.
10. Романишина Л.М., Хмеляр І.М., Лукашук М.М. Формування ключових компетентностей майбутніх фахівців у процесі навчання в медичному коледжі. Наукові записки ТНПУ ім. Гнатюка: Педагогіка. 2011. № 2. С. 71–78.
11. Седова И.В. Формирование основ информационно-аналитической культуры бакалавров экономики в вузе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. М., 2012. 195 с.
12. Сулим-Карлір І.Ф. Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи в процесі вивчення іноземних мов студентами економічних спеціальностей. Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. Вип. 52. 2012. С. 92–95.
13. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів і словосполучень / уклад. О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. К.: Довіра, 2006. 789 с.
14. Сучасний тлумачний словник української мови: 1000 000 слів / за заг. ред. В.В. Дубічинського. Х.: Школа, 2008. 1008 с.
15. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник. Харків: Прапор, 2004. 604 с.

УДК 378.4.013 – 047.22

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Закаулова Ю.В., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри іноземних мов

Національний університет «Львівська політехніка»

Гаврилук М.В., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри іноземних мов

Національний університет «Львівська політехніка»

Метою цього дослідження є питання розвитку професійної компетентності педагога у системі університетської освіти. Компетентність розглядаємо як комплексне поняття, отже, особливу увагу приділяємо її складовим частинам – компетентностям, опанування яких дозволяє говорити про остаточне становлення професійних та особистісних якостей викладача. Розкрито значення таких понять, як «професійна компетентність викладача» й «професіоналізм викладача», що базується на готовності слідувати поставленій меті й вмінні її досягти. Особливу увагу приділяємо визначенню компетентного педагога та, безпосередньо пов'язаним із цим поняттям педагогічної етики, педагогічної відповідальності, професійної етики, етики стосунків між викладачем і студентом та розвитку.

Ключові слова: педагогічна компетентність, професійна компетентність, компетентності, професіоналізм, компетентний педагог, педагогічна етика, професійна етика.

Целью исследования является вопрос развития профессиональной компетентности педагога в системе университетского образования. Компетентность рассматриваем как комплексное понятие, а значит, особенное внимание уделяем её составляющим – компетентностям, овладение которыми позволяет говорить о становлении профессиональных и личностных качеств педагога. Приведено различие между понятиями «профессиональная компетентность преподавателя» и «профессионализм педагога». Последнее обусловлено готовностью и умением достичь поставленной цели. Особенное внимание обращаем на определение компетентного педагога и прямо связанные с ним понятия педагогической этики, педагогической ответственности, профессиональной этики, этики нормативных отношений между преподавателем и студентом и развитию.

Ключевые слова: педагогическая компетентность, профессиональная компетентность, компетентности, профессионализм, компетентный педагог, педагогическая этика, профессиональная этика.